

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I DYDAKTYCZNO- ORGANIZACYJNA KATEDRY UKRAINISTYKI UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

У статті представлено історію і процес розвитку Кафедри україністики Варшавського університету. Звернена увага на традиції і напрям проведені на кафедрі наукових досліджень у сфері літературознавства, культурознавства й українського мовознавства, а також на дидактично-організаційну діяльність, досягнення і вклад варшавської україністики в збільшення доробку україністики поза кордонами України і в побудову польсько-українського партнерства.

Ключові слова: наукова робота, дидактично-організаційна діяльність, міжнародна співпраця, розвиток українознавчих студій (навчання).

W artykule została przedstawiona historia i proces rozwoju Katedry Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Zwrócono uwagę na tradycje i kierunek prowadzonych w katedrze badań naukowych z zakresu literaturoznawstwa, kulturoznawstwa i językoznawstwa ukraińskiego, jak również działalność dydaktyczno-organizacyjną, osiągnięcia i wkład warszawskiej ukrainistyki w pomnażanie dorobku ukrainistyki poza granicami Ukrainy oraz budowanie polsko-ukraińskiego partnerstwa.

Słowa kluczowe: praca naukowa, działalność dydaktyczno-organizacyjna, współpraca międzynarodowa, rozwój studiów ukrainistycznych.

History and development of Ukrainian Department at Warsaw University are described in the article. Attention is paid to traditions and trends of scientific research conducted at the department in the field of literary studies, cultural studies and Ukrainian linguistics, as in didactic and organizational activities, achievements and contribution to the increase in Warsaw of Ukrainian heritage of Ukrainian beyond the borders of Ukraine and the structure of the Polish-Ukrainian partnership.

Keywords: research, didactic and organizational activities, international cooperation, development of Ukrainian Studies (study).

Jubileusz 60-lecia, który obchodzi Katedra Ukrainistyki UW, skłania do podjęcia refleksji i podsumowań obejmujących jej osiągnięcia i wkład w pomnażanie dorobku warszawskiej humanistyki, w prowadzoną strategię edukacyjną oraz rozwijanie więzi między Polską i Ukrainą.

W murach Uniwersytetu Warszawskiego ukrainistyka istnieje od 1953 r. Jest najstarszym ośrodkiem studiów ukrainistycznych w Polsce, który kontynuuje tradycje wcześniejsze, jeszcze przedwojenne, związane z pracą na naszej uczelni uczonych ukraińskich, m. in. prof. Iwana Ohienki, teologa, językoznawcy i historyka kultury, prof. Romana Smal-Stockiego, językoznawcy, dyplomaty i polityka oraz prof. Myrona Korduby – historyka. Katedra Ukrainistyki została założona przez prof. Przemysława Zwolińskiego, absolwenta Uniwersytetu Jana Kazimierza

we Lwowie, wybitnego polskiego językoznawcę, który zajmował się zagadnieniami onomastyki, słowotwórstwa i historii języków słowiańskich. Profesor kierował katedrą przez wiele lat we współpracy m. in. z dr Tatianą Hołyńską i z prof. Florianem Nieuważnym, jej późniejszym kierownikiem, literaturoznawcą, tłumaczem i popularyzatorem literatury ukraińskiej w Polsce. Pracownicy zapamiętali profesora jako człowieka o dużym sercu i życzliwości, widzieli w nim naukowca – pasjonatę, otwartego na kontakty z ukraińskim środowiskiem naukowym i literackim.

Historię ukrainistyki tworzyło wiele osób. Nie sposób wymienić wszystkich. Pragnęłabym jednak pochylić się nad trzema jeszcze postaciami, które wniosły wiele, zarówno jeśli chodzi o kondycję naukową i funkcjonowanie katedry, jak również wartości ludzkie. Szczególnie

bliską mi osobą był prof. Marian Jurkowski, promotor mojej pracy magisterskiej i doktorskiej, wybitny ukrainista, lingwista o niezwykle szerokim profilu swoich zainteresowań, co sugestywnie zawiera się w tytule jednej z jego prac: “Od wieży Babel do języka kosmitów”. Profesor prowadził badania historycznojęzykowe i z zakresu onomastyki, terminologii, polszczyzny kresowej i nauczania języka polskiego jako obcego, chętnie oddawał się działalności popularyzatorskiej oraz tłumaczeniowej. Za prace z dziedziny językoznawstwa polskiego został uhonorowany nagrodą im. prof. Witolda Doroszewskiego. Był wspaniałym dydaktykiem i niezwykle człowiekiem, skromnym, głębokim, taktownym, pełnym życzliwości i szacunku do innych.

Uznanie dla zasług w rozwój warszawskiej ukrainistyki kieruję również pod adresem prof. Stefana Kozaka, jej wieloletniego kierownika, dla którego głównymi kierunkami badawczymi były i pozostają – literatura ukraińska w kontekście nawiązań do historii, religii i kultury oraz dzieje Cerkwi na Ukrainie, a także rozwój świadomości narodowej i stosunków polsko-ukraińskich. Profesor przez wiele lat był inicjatorem i organizatorem odbywających się corocznie na naszej uczelni międzynarodowych konferencji naukowych, pod wspólnym tytułem *Polsko-ukraińskie spotkania: historia, język, literatura i kultura*. Owocem tych spotkań była nie tylko konsolidacja środowisk naukowych z Polski i z zagranicy, ale również ciesząca się uznaniem seria wydawnicza *Warszawskie Studia Ukrainoznawcze*. Pamiętamy Profesora jako animatora interdyscyplinarności studiów i badań ukrajoznawczych oraz orędownika polsko-ukraińskiego dobrosąsiedztwa i partnerstwa.

Swoją wdzięczność kieruję również pod adresem Pani dr Grażyny Pazdro, która polskiej humanistyce przybliżyła postać Iwana Franki i całe swoje życie zawodowe związała z katedrą, wychowując kolejne pokolenia ukrainistów. Była wzorem zaangażowania i prawości, swoją osobą ubogacała nas wszystkich.

W 60-letnią tradycję Katedry Ukrainistyki wpisane zostały starania ludzi, którzy tę katedrę tworzyli oraz ich wychowanków – studentów. Dzisiaj jest jednym z najważniejszych centrów studiów ukrajoznawczych poza Ukrainą. Przez lata swojej historii wychodziła naprzeciw nowym, często niełatwym, wymaganiom i wyzwaniom kolejnych epok. Starła się włączyć w proces kolejnych przemian i sprostać nowym zapotrzebowaniom. Tak jest również dzisiaj.

Po kilku trudnych latach pracownicy Katedry podjęli wysiłek reorganizacji funkcjonowania Katedry, wychodząc naprzeciw rzeczywistości związanej z nowymi oczekiwaniami rynkowymi oraz wymaganiami systemowymi podyktowanymi polską obecnością w strukturach unijnych, podjęli starania odnowienia współpracy z uczelniami ukraińskimi i europejskimi, wymiany zagranicznej wykładowców, studentów oraz uczestnictwa we wspólnych przedsięwzięciach naukowych.

Problematyka obecnie prowadzonych w KU badań wyrasta po części z tradycji wcześniejszych. Prace z dziedziny literaturoznawstwa i kulturoznawstwa ukraińskiego skupiają się wokół zagadnień związanych z literaturą doby Rusi Kijowskiej, baroku i neobaroku, okresu romantyzmu i realizmu, a także z literaturą emigracyjną i odrodzeniem ukraińskiego życia literackiego w niemieckich obozach dla uchodźców oraz z literaturą współczesną: problematyką miasta we współczesnej prozie ukraińskiej i specyfiką dyskursu feministycznego. Pracownicy prowadzą także badania nad pograniczem polsko-ukraińskim: a w szczególności nad związkami literackimi oraz kulturą i sztuką tego obszaru. W kręgu zainteresowań naukowych pozostają również zagadnienia związane z metodyką nauczania literatury ukraińskiej.

Prowadzone w Katedrze prace językoznawcze poświęcone są zagadnieniom socjolingwistyki oraz problematyce statusu języka ukraińskiego na Ukrainie, etnolingwistyki i lingwokulturologii. Badania do-

tyczą także gramatyki języka ukraińskiego rozpatrywanej w ujęciu porównawczym, słowotwórstwa języka ukraińskiego i innych języków słowiańskich, semantyki, zagadnieniom onomastyki polskiej i ukraińskiej, zwłaszcza zaś problematyce kontaktów językowych w antroponimii historycznej pogranicza polsko-ukraińskiego, leksykografii, translatoryce oraz metodyce nauczania języka ukraińskiego w Polsce.

Owoce tych prac jest znaczący i systematycznie pomnażany dorobek naukowy pracowników katedry: monografie, podręczniki, opracowania leksykograficzne, artykuły. Powstała nowa seria wydawnicza *Studia Ucrainica Varsoviensia*, poświęcona aktualnym problemom ukrainistyki, badaniom z zakresu językoznawstwa, literaturoznawstwa i kulturoznawstwa. Naszą intencją było stworzenie forum dialogu oraz integracji ukrainoznawczych środowisk naukowych. Ukazały się dwa tomy *Studiów*, kolejny, sfinansowany przez władze rektorskie UW, ukaże się na początku 2015 r. Powstała w katedrze seria wydawnicza „Z ukraińskim na Ty”, w ramach której, przez zespół pracowników i doktorantów, przygotowane i wydane zostały dwa podręczniki do nauki języka ukraińskiego na poziomie B1. W przygotowaniu są kolejne: *Podręcznik do nauki ukraińskiego języka prawnego i prawniczego* autorstwa Magdy Jeż i Ireny Mytnik oraz *Podręcznik do nauki języka ukraińskiego na poziomie C1, Dialog kultur. Ukraina-Polska* Switłany Romaniuk we współautorstwie z wykładowcami Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie oraz Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego – Ołeksandry Antoniw i Ołeny Synczak (wydanie współfinansowane przez WLS, Studium Europy Wschodniej UW, Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie oraz Ukraiński Uniwersytet Katolicki).

W ciągu kilku ostatnich lat ukazały się cztery monografie z zakresu językoznawstwa, tj. *Prykmetnyk u słowjanskych mowach* oraz *Ukrajnśka ta polśka mowy: kontrastywne doslidżennia* autorstwa Iryny Kononenko, *Struktura kategorii tempo-*

ralności we współczesnym języku ukraińskim Switłany Romaniuk, *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII w.* Ireny Mytnik. W 2013 r. opublikowane zostały dwie prace z dziedziny literaturoznawstwa w ramach kolejnej nowej serii monograficznej pt. *W kręgu języka, literatury i kultury*, wydawanej we współpracy z Uniwersytetem Przykarpackim, tj. monografia *Kobieta we współczesnej kulturze ukraińskiej* pod red. Katarzyny Jakubowskiej oraz *Mission Impossible: MUR i odrodzenie ukraińskiego życia literackiego w obozach dla uchodźców na terytorium Niemiec (1945–1948)*, autorstwa Lidii Stefanowskiej. W przygotowaniu są kolejne: *Barok ukraiński. Teksty i konteksty* W. Sobol, *Dyskurs feministyczny we współczesnej prozie ukraińskiej* Pauliny Olechowskiej, *Obraz Polaka i Ukraińca w literaturze XIX wieku* K. Jakubowskiej, *Agresywna wypowiedź jako sposób realizacji polityki perswazyjnej. Analiza środków werbalnych w ukraińskim dyskursie politycznym w latach 2000–2013* S. Romaniuk, a także *Frazeologia polska i ukraińska w aspekcie porównawczym* – praca zbiorowa przygotowywana w kooperacji z naukowcami Uniwersytetu Przykarpackiego pod kier. naukowym I. Kononenko oraz *Imiennictwo w dawnej ziemi chełmskiej w XVI–XVII w.* Ireny Mytnik. Ostatnie lata przyniosły ponadto trzy opracowania leksykograficzne: *Polsko-ukraiński słownik tematyczny*, autorstwa Iryny Kononenko, Ireny Mytnik, Elżbiety Wasiak oraz *Tezaurus enologii (polsko-angielski)* i *Thesaurus of Oenology (English-Polish)* Piotra Nagórki. W ramach nowej leksykograficznej serii wydawniczej przygotowujemy kolejne: *Polsko-ukraiński* oraz *ukraińsko polski słownik terminologii prawa cywilnego* Magdy Jeż oraz *Etymologiczno-historyczny słownik antroponimii ziemi chełmskiej w XVI–XVII w.* I. Mytnik.

Wyrazem aktywności naukowej jest także czynny udział pracowników w konferencjach i towarzystwach naukowych, organizowanie i współorganizowanie konferencji z ośrodkami partnerskimi w UW

oraz z uczelniami w Kijowie, Lwowie, Iwano-Frankiwsku, realizowanie wspólnych projektów z ośrodkami akademickimi w Słowacji i na Ukrainie, jak również współorganizowanie polsko-ukraińskich wystaw ikonograficznych w kooperacji z lwowską Akademią Sztuk Pięknych, Konsulatem Rzeczypospolitej Polskiej oraz Związkiem Artystów Plastyków.

Od dwóch lat uczestniczymy w wymianie pracowników i współpracy z ośrodkami partnerskimi w krajach Unii Europejskiej: w Niemczech, na Węgrzech i w Słowacji oraz z centrami ukrajinistycznymi przy Uniwersytecie Harvarda i na Uniwersytecie w Edmontonie. Podjęte zostały starania w kierunku podpisania kolejnych umów. W ramach programu stypendialnego „Nowoczesny Uniwersytet <...>” zostały podjęte kroki umożliwiające przyjazdy profesorów wizytujących z uczelni ukraińskich.

Wymiernym efektem wzrostu potencjału naukowego pracowników są nadawane stopnie i tytuły naukowe. Od roku 2009 stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych otrzymało troje pracowników katedry. Jednej osobie przyznany został tytuł profesora zwyczajnego, dwu osobom nadano stopień doktora w zakresie literaturoznawstwa, dwie kolejne finalizują prace nad rozprawą doktorską i habilitacyjną. Na zaawansowanym etapie są również prace nad habilitacjami z zakresu literaturoznawstwa i językoznawstwa. Szansą na dalsze umacnianie kondycji katedry są studia doktoranckie, cieszące się zainteresowaniem zarówno naszych absolwentów, jak również absolwentów uczelni ukraińskich. Obecnie studia na Wydziale Lingwistyki Stosowanej odbywa 6 doktorantów naszej jednostki.

Od roku akademickiego 2012/2013 prowadzimy nowe, dwustopniowe studia w zakresie ukrajinistyki z językiem rosyjskim i angielskim. Dotychczasowy program studiów został gruntownie zmieniony, zarówno jeśli chodzi o ofertę przedmiotową z dyscyplin podstawowych, tj. językoznawstwa, literaturoznawstwa i kulturo-

znawstwa ukraińskiego, jak również poprzez wprowadzenie dodatkowego modułu lingwistycznego. Aby wyjść naprzeciw zmieniającym się potrzebom rynku i związanej z tym konieczności dostosowania sposobów kształcenia oraz zapewnienia lepszych perspektyw zawodowych naszym absolwentom, do programu studiów licencjackich i magisterskich wprowadzona została nauka dwóch nowych przedmiotów kierunkowych: języka angielskiego i rosyjskiego. Studenci mają możliwość poznania języka ogólnego i specjalistycznego, doskonalenia swoich umiejętności w zakresie przekładu. Osiągnięciu zamierzonych kompetencji lingwistycznych służą ponadto zajęcia z kultury i literatury prowadzone w tych językach. W ramach studiów I stopnia studenci mają do wyboru jedną z dwóch specjalizacji: językoznawczo-tłumaczeniową lub literaturoznawczo-kulturoznawczą, natomiast na studiach magisterskich specjalizację *ukraińskie dziedzictwo kulturowe* lub specjalizację językoznawczą. Wznowiona została specjalizacja pedagogiczna. Obecnie na studiach licencjackich i magisterskich studiuje ponad 150 osób.

W Katedrze Ukrainistyki duże znaczenie przypisuje się kontaktom i wymianie naukowej nie tylko kadry, ale również studentów. W ramach podpisanych umów międzyrządowych i międzyuczelnianych z Ukrainą nasi studenci mają dziś możliwość odbywania studiów semestralnych w uczelniach partnerskich. Po przerwie, opiekę nad naszymi studentami roztoczył Uniwersytet Przykarpacki im. W. Stefanyka w Iwano-Frankiwsku. Od dwóch lat dzięki uprzejmości i nieocenionej życzliwości władz rektorskich Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie oraz Uniwersytetu Przykarpackiego studenci i pracownicy korzystają z 1–2 tygodniowych staży (finansowanych przez strony przyjmujące). Wyjazdy te służą pomocą w poznawaniu kultury Ukrainy, a nade wszystko w rozwijaniu umiejętności językowych i nawiązywaniu cennych kontaktów. Dużą aktywność w tym względzie wykazują sami studenci, którzy

w ramach działalności samorządu aktywnie współpracują z organizacjami studenckimi uczelni ukraińskich w Kijowie i w Tarnopolu.

W ramach programu Erasmus nasi studenci wyjeżdżają na studia semestralne do Katedry Ukrainistyki Eötvös Loránd Tudományegyetem w Budapeszcie oraz do Instytutu Sławistyki Ludwig-Maximilians-Universität w Monachium. Mamy nadzieję, że już wkrótce studenci będą mieli możliwość odbywania studiów semestralnych w Instytucie Sławistyki Ernst Moritz Arndt Universitaet w Greifswaldzie. W tej sprawie został już podpisany list intencyjny. Cieszy również zainteresowanie młodzieży z Ukrainy prowadzonymi przez nas studiami. Obecnie jest to 20-osobowa grupa studentów na studiach I i II stopnia.

Ważną, aktywizującą rolę w doskonaleniu wiedzy i sprawności językowej odgrywają działające w katedrze koła naukowe: ukrajinoznawcze i literaturoznawcze, których celem jest wspieranie aktywności badawczej i naukowej członków, a tym samym współtworzenie studenckiego ruchu naukowego, popularyzacja wiedzy związanej z literaturą, językiem i kulturą Ukrainy. Wyrazem tych aktywności są coroczne międzynarodowe konferencje naukowe młodych ukrainistów, zainicjowane i przygotowywane przez dr hab.

Irynę Kononenko, przy współudziale pracowników i doktorantów KU. W maju br odbyła się X już edycja spotkań naukowych. Na uwagę zasługuje również zaangażowanie naszych studentów w działalność teatru "Niebieski Okręt", popularyzującego literaturę ukraińską. Teatr od wielu już lat prowadzony jest przez prof. W. Sobol.

Kończąc, chciałabym podkreślić raz jeszcze znaczące osiągnięcia warszawskiej ukrainistyki oraz jej zasługi na rzecz utrwalania więzi między Polską i Ukrainą. Z nakreślonych pokrótce refleksji i podsumowań wyłania się obszar prowadzonych w katedrze badań i przyjęty kierunek rozwoju, a także przyszła realizacja wynikających zeń planów.

Katedra wczoraj i dziś to tworzący ją ludzie, niezależnie od zmieniających się i nierzadko trudnych okoliczności. Wszystkim, którzy budowali wizerunek katedry należą się słowa uznania i wdzięczności, zwłaszcza zaś obecnym jej pracownikom. Tworzą oni dobry, zaangażowany i koleżeński zespół. Swoje życie zawodowe poświęcili nie tylko działalności naukowej, ale również wychowywaniu nowego pokolenia ukrainistów, przyszłych ambasadorów dobrze rozumianego partnerstwa obu naszych narodów.